

مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران

الهیات اجتماعی مسیحیت

اسماعیل علی خانی

سرشناسه	: علی‌خانی، اسماعیل، ۱۳۵۱-
عنوان و نام پدیدآور	: الاهیات اجتماعی مسیحیت/ اسماعیل علی‌خانی.
مشخصات نشر	: تهران : موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۵۹۵ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۳۳۱-۰۰-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه:ص.۵۳۷-۵۵۰.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: مسیحیت و مسائل اجتماعی
موضوع	: Church and social problems
شناسه افزوده	: موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران
شناسه افزوده	: Muassasah-i Pizhūhishī-i Hikmat va Falsafah-i Irān
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ۷ الف ۸ع/ BR۱۲۷
رده بندی دیویی	: ۲۶۱/۲
شماره کتابت ملی	: ۵۳۸۷۲۱۰

الاهیات اجتماعی مسیحیت

اسماعیل علی‌خانی

چاپ اول: ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰,۰۰۰ ریال

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه موسسه حکمت و فلسفه ایران

نشانی: تهران، خیابان نوفل لوشاتو، کوچه شهید آراکلی، شماره ۴

تلفن: ۶۶۴۰۵۴۴۵؛ نمابر: ۶۶۹۵۳۳۴۲

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۳۳۱-۰۰-۵ ISBN: 978-622-6331-00-5

حق چاپ و نشر محفوظ است.

www.irit.ir

فهرست مطالب

درآمد.....	۹
بخش اول / الاهیات اجتماعی کاتولیک.....	۱۵
فصل اول: کلیات.....	۱۷
۱. دین.....	۱۷
الف) اندیشه اجتماعی دین.....	۲۲
ب) کارکردهای اجتماعی دین.....	۲۸
۲. مسیحیت.....	۳۲
۳. الاهیات.....	۳۴
۴. الاهیات اجتماعی.....	۳۹
الف) گستره الاهیات اجتماعی.....	۳۹
ب) الاهیات اجتماعی ضمنی و صریح.....	۴۱
د) الاهیات اجتماعی و تعریف کارکردی از دین.....	۴۶
۵. مسأله اجتماعی.....	۴۸
۶. جامعه‌شناسی دین.....	۴۹
۷. رابطه الاهیات اجتماعی و جامعه‌شناسی دین.....	۵۰

۸. رابطه الاهیات اجتماعی و الاهیات انتقادی ۵۳

۹. الاهیات سیاسی ۵۵

فصل دوم: از مسیح شبان تا پاپ حاکم ۶۹

الف) از مسیح تا مسیحیت (از آغاز تا قرن چهارم) ۶۹

۱. عیسی که بود؟ ۶۹

۲. اصلی ترین آموزه ها و تعالیم مسیح (ع) ۸۶

۳. انزواگزینی و دوری از سیاست ۹۰

۴. تغییر مسیر عیسی (ع) توسط شاگردان ۹۹

۵. چهار مجمع عمومی (کلیسا) و رشد دستگاه پاپی ۱۰۸

۶. تفکیک - رزه اقدار کلیسا و دولت ۱۱۷

ب) از مسیحیت تا حکومت (از قرن چهارم تا قرن چهاردهم) ۱۳۴

۱. مناسبات دین و ده اول ۱۳۴

۲. سیاسی شدن مسیحیت و گرایش به قدرت و اجتماع ۱۵۵

۴. سیطره مسیحیت بر تمام شدن اجتماع ۱۵۹

۳. سوء استفاده از قدرت ۱۶۳

۴. تفتیش عقاید ۱۶۹

ج) از حکومت تا انزوا (از قرن چهاردهم تا قرن هیجدهم) ۱۷۶

۱. دوران اصلاح دینی و رنسانس و کاهش قدرت سیاسی کلیسا ۱۷۶

۲. پایان قدرت سیاسی کلیسا و طرد از اجتماع ۱۸۱

فصل سوم: نحوه مواجهه کلیسای کاتولیک با جهان مدرن ۱۸۷

۱. کشمکش کلیسا با رقبای عصر مدرنیته ۱۸۷

۲. تومیسیم جدید ۲۰۱

۲۰۹	۳. الاهیات اجتماعی در چارچوب کلیسا.....
۲۱۹	الف) بیانیه‌های پاپی و اسقفی.....
۲۵۱	ب) اصول ثابت تعالیم اجتماعی کلیسا.....
۲۶۲	ج) محتوای بیانیه‌ها و سندها.....
۳۰۳	د) الاهیات اجتماعی کاتولیکی در عمل.....
۳۱۲	۴. الاهیات اجتماعی خارج از چارچوب کلیسا.....
۳۱۲	الف) الاهیات رهایی‌بخش.....
۳۲۵	ب) الاهیات ایمانی‌بخش در سرودها و اشعار.....
۳۲۶	ج) الاهیات لاماتی‌بخش.....
۳۳۶	ب) اتحادیه‌ها: صنفی و فرقه‌های نیکوکاری.....
۳۳۸	مرکز تبلیغی ترانس.....
۳۳۹	۵. شورای واتیکانی دوم: آشنایی با دنیای مدرن.....
۳۵۳	۶. اخلاق انجیلی.....
۳۶۱	بخش دوم / الاهیات اجتماعی پروتستان.....
۳۶۳	مقدمه.....
۳۶۷	فصل اول: نگرش پروتستانیسم به دنیا.....
۳۶۷	آغاز جدایی دین و دولت.....
۳۷۱	تحول اقتصادی در سایه پروتستانیسم.....
۳۸۱	پروتستانیسم و جهان مدرن.....
۴۰۱	فصل دوم: پروتستانیسم و الاهیات اجتماعی.....
۴۰۱	تاریخچه الاهیات اجتماعی پروتستان.....

- چند مکتب برجسته الاهیات اجتماعی ۴۲۴
۱. انجیل اجتماعی ۴۲۴
۲. جنبش انجیلی ۴۴۳
۳. جنبش الاهیاتی و اجتماعی سیاهان یا الاهیات سیاهان ۴۶۰
۴. شورای جهانی کلیساها ۴۶۸
- مصل سوم: پروتستان‌تیسیم، سیاست و الاهیات سیاسی ۴۷۳
- الاهیات سیاسی لوتر ۴۷۵
- الاهیات سیاسی کالون ۴۸۲
- الاهیات سیاسی هگل ۴۹۳
- الاهیات سیاسی کرل یارت ۴۹۷
- الاهیات سیاسی دتریف، زینهافر ۵۰۲
- الاهیات سیاسی مولس ۵۰۸
- الاهیات سیاسی یوهانس متز ۵۱۱
- به جای جمع‌بندی ۵۱۳
- منابع ۵۳۷
- منابع لاتین ۵۵۰
- نمایه اعلام ۵۵۹
- نمایه موضوعات ۵۷۵

درآمد

در اینجا به چند نکته متذکر می‌شویم که پیش از بحث لازم به ذکر است. نخست آن که همه آنچه به حضرت عیسی (ع) و مسیحیت به جامانده از آن حضرت نسبت داده می‌شود، مطابق برداشت مسیحیان و کتاب مقدس برجامانده از آنان است و نه عیسی حقیقی و رسالت حقیقی آن حضرت. ما بر این باوریم که حضرت عیسی (ع) اگر فرصت می‌یافت که خود دین خویش را به صورت گسترده تبلیغ و تثبیت کند و حکومتی بر اساس آنچه به او وحی شده بود، ارائه کند، آن را آنچه امروزه به نام مسیحیت مانده است، به مراتب متفاوت بود. بنابراین در بحث‌ها باید به این امر توجه داشته باشیم تا دامن پیامبر بزرگ الهی را به کارهای ناروای مسیحیان نیالاییم و او را صرفاً انسانی منفعل و مسالمت‌گرا در برابر قدرت‌های مشرک و ظالم حاکم و یا موجودی آسمانی و یا الهی فرستاده شده برای کفاره گناهان بشر ندانیم. از آنجا که در بخش اول به این بحث پرداخته‌ایم، توضیحات بیشتر را به آنجا موکول می‌کنیم.

نکته دیگر این است که، از جمله موضوعاتی که همواره در مرکز توجه ادیان، به ویژه ادیان توحیدی بوده است، جامعه و مسائل مربوط به

آن است. ادیان توحیدی برای مردم و اجتماع انسان‌ها آمده‌اند و به هیچ وجه نمی‌توان مسائل اجتماعی را از ادیان توحیدی جدا ساخت. البته از سوی دیگر، دین به واسطه اهمیت‌ی که در حیات اجتماعی مردمان دارد، همواره در مرکز توجه متفکران اجتماعی قرار داشته است. دین همواره از نقش و جایگاه پراهمیتی در جامعه و حفظ ثبات یا زمینه‌سازی برای تحولات اجتماعی برخوردار بوده است.^۱

از نکات مهم و قابل توجه این است که در بررسی تأثیرات اجتماعی دین، باید مراقب باشیم که از حق بودن و اعتبار دین غفلت نکنیم و یکسره نسبت به کارکردگرایی نغلتیم، چرا که اگر پرسش از حق بودن و بررسی اعتبار^۲ این دین خود را به تأثیرات اجتماعی^۳ دین بدهد، زمینه برای رشد جامعه مناسب دین فراهم می‌آید.^۴

آنچه بدیهی و محرز می‌نماید، همانا حضور اجتماعی دین است. از نکات مهم در ادیان توحیدی، تعالی جمعی و بیرونی آن است. کمتر دینی را در تاریخ سراغ داریم که توجهاتی را به خود جلب نموده و پیروان قابل توجهی یافته باشد، اما از خود اثر و حضور اجتماعی باقی نهماده باشد. بخش عمده تأثیرات اجتماعی ادیان به حجم و محتوای تعالیم اجتماعی هر دین بازمی‌گردد، هرچند حضور اجتماعی دین را، به واسطه تأثیراتی که بر نگرش، منش و کنش پیروان خود می‌نهد و آنان را به تعالیم خاصی در میان خود و با دیگران برمی‌انگیزد، نباید نادیده گرفت.

۱. علیرضا شجاعی زند، «جامعه‌شناسی دین، عبور از محدودیت‌ها»، مجله قیاسات، سال

هشتم، بهار ۱۳۸۲، ص ۱۰۵.

2. validity

3. social effects

4. Bryan Turner, *S. Religion and Social Theory*, New York, 1983, p. 39.

برخی از ادیان تأکید بیشتری بر جنبه درونی دین دارند و برخی نیز بر حضور اجتماعی مستقیم آن تأکید می‌کنند. هرچند برخی از آنها نیز بر جمع این دو اصرار می‌ورزند. از میان ادیان بزرگ تاریخ، اسلام شاید شاخص‌ترین دین، هم به لحاظ آموزه‌ها و هم در سیره عملی بنیان‌گذار آن و هم به سبب تأثیر عمیقی که بر ذهن و خلق و رفتار پیروان خویش باقی نهاد و آنان را به شکلی فعال درگیر امور اجتماع و واقعیات پیرامون خود ساخت، گسترده‌ترین و عمیق‌ترین حضور اجتماعی را در جوامع تحت نفوذ خود داشته است.^۱

همه گروه‌های اجتماعی که نظر به آینده سیاسی اجتماعی مسیحیت دارند، به تفکر و تارگری اجتماعی این آیین احساس نیاز می‌کنند. هر کسی که می‌خواهد مخاطبی از مردمان کارآمد داشته باشد، باید میان دین و احساسات و تریات اجتماعی خویش ارتباط برقرار سازد. سازمان‌های اجتماعی مرتبط با این فکر و اندیشه می‌دانند که هیچ مکتبی نمی‌تواند رویکرد اجتماعی را ناپایدار نگه دارد.^۲

نهضت اجتماعی نهضتی اخلاقی و قوی در جهان جدید است و الاهیات اجتماعی واکنشی هوشیارانه به آن است.^۳ الاهیات اجتماعی به کاربردهای عملی ایمان مسیحی بسیار علاقه‌مند است. هدف بنیادین چنین افرادی مطرح ساختن نگرش‌های سنت مسیحی در شرایط زندگی امروزی و زندگی بر اساس اصول ایمانی است. آنان پیوسته در صدد نشان دادن رابطه ایمان مسیحی با مسائل دوران معاصر هستند. در

۱. علیرضا شجاعی زند، دین، جامعه و عرفی شدن، تهران، نشر مرکز، ۱۳۸۰، ص ۱-۲.

2. Walter Rauschenbusch, *A Theology for the Social Gospel*, Westminster John Knox Press, 1917, p. 4.

3. Ibid, p. 5.

نتیجه آنان حاضر نیستند به انتزاعی شدن مباحث الاهیاتی رضایت دهند، بلکه در تلاشند تا نگرش‌های الاهیاتی را وارد قلمروهای متنوع و گوناگونی نظیر سیاست، اقتصاد، حقوق بشر و مسائل بین‌المللی کنند.^۱

در نهایت این‌که، باید به این امر توجه داشت که اگر بخواهیم با نگاه سنتی بنگریم و مقصودمان این باشد که هر دینی برای مردم و اجتماع بی‌آید و یا این‌که دین مسیحیت از آغاز نیز برای اجتماع - به معنای اداره جامعه، داشتن برنامه برای موضوعات مختلف اجتماعی و... - برنامه‌ای نداشته و بعداً در فرایندی از پیش برنامه‌ریزی نشده واقع شد و وارد اجتماع گردید - جامعه شد، باید بحث را به صورت تاریخی و از صدر مسیحیت دنبال کنیم. ما در اینجا بحث را به صورت ترکیبی و با سیر تاریخی و تحلیلی را نیز با توجه به دوران معاصر و نحوه مواجهه مسیحیت با مسائل اجتماعی - دوران اخیر مورد توجه قرار می‌دهیم.

این نوشتار در دو بخش و هر بخش در سه فصل به انجام رسیده است. بخش اول به الاهیات اجتماعی کاتولیک و بخش دوم به الاهیات اجتماعی پروتستان پرداخته است.

فصل اول از بخش اول، کلیات بحث و تعریف نگاهیم و واژگانی است که به نوعی شاکله بحث هستند یا در این تحقیق نقش کلیدی دارند.

عنوان فصل دوم «از مسیح شبان تا پاپ حاکم» است. در این فصل آموزه‌های اصیل عیسی (ع) و روند تبدیل آن به آیینی اقتدارگرا و

۱. استنلی جی گرنز، راجر ای، آلسون، الاهیات مسیحی در قرن بیستم، ترجمه رابرت آسیریان، میشل آقامالیان، تهران، کتاب روشن، ۱۳۸۶، ص ۱۴۰.

منسجم (از آغاز تا قرن چهارم) و در ادامه، تبدیل شدن آن به آیینی حکومتی و گرایش به قدرت و حتی تبدیل شدن به حکومت و سیطره بر اجتماع (از قرن چهارم تا قرن چهاردهم) و در نهایت، از حکومت تا انزوا و پایان قدرت اجتماعی و سیاسی و طرد از اجتماع و سیاست (از قرن چهاردهم تا قرن هیجدهم) را مورد بررسی قرار داده‌ایم.

مصدر اصلی نوشتار، فصل سوم است که در آن به صورت مشخص، به نحوه مواجهه کلیسای کاتولیک با جهان مدرن و معضلات پیش روی آن، به ویژه برای همان‌داران پرداخته‌ایم. این راه‌کارها به طور خلاصه تحت عنوان «الهیات اجتماعی هستند؛ یعنی راه‌کارهای الهیاتی و دینی برای مشکلات مدرن در عصر صنعتی. الهیات اجتماعی کلیسای کاتولیک در قالب دو شیوه دنبال شد: بیانیه‌های پایایی و اسقفی و عملکردهای خارج از چارچوب کلیسا و نوعی الهیات عملی و شبانی. بخش پروتستان را نیز در سه فصل با عناوین «نگرش پروتستانیسم به دنیا»، «پروتستانیسم و الهیات اجتماعی» و «پروتستانیسم، سیاست و الهیات سیاسی» به سامان رسانده‌ایم.

در فصل اول به نوع نگاه آیین پروتستان به دنیا، سیاست، حکومت و... پرداخته‌ایم و به این نکته اشاره کرده‌ایم که مکتب پروتستان زمینه مساعدتری جهت مواجهه و آشتی با دنیای مدرن و صنعتی داشته و دارد؛ تا آنجا که برخی بر این باورند که اصلاً به وجود آمدن آیین پروتستان، پیش از مدرنیته و رنسانس ممکن نبود و نیز، تحولات اقتصادی دنیای جدید در سایه پروتستانیسم است.

فصل دوم به الهیات اجتماعی آیین پروتستان، در نظر و عمل و توجه ویژه به چند مکتب برجسته این رویکرد است. و از آنجا که توجه

به سیاست و عملکرد سیاسی، یعنی توجه نظری و عملی به سیاست، بخشی از الاهیات اجتماعی است و در آیین پروتستان برجسته است. فصل سوم را نیز به الاهیات سیاسی در این آیین اختصاص داده‌ایم و الاهیات سیاسی چند نفر از برجستگان این مکتب را مورد بررسی قرار داده‌ایم.

www.ketab.ir